

רטט

טז קבר: וישמע אברהם אל-עפרון וישקל אברהם לעפרון את-הכסף אשר
יז דבר באונן בני-חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר: ויקם | שדה
עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-בו וכל-
יח העץ אשר בשדה אשר בכל-גבלו סביב: לאברהם למקנה לעיני בני-חת

קבר: טז. וקבל [ניי
ושמע] אברהם מן עפרון,
ויקל אברהם לעפרון,
ית כסף, דמליל קדם
בני חתמה, ארבע מאה
סלעין דכסף, מתקבל
סחורה בקל מדינה:
יז. וקם וקל עפרון, דבכפילתא, דקדם ממרא, תקלא וימערתא דביה, וכל
אילגי דבתקלא, דבכל תחומיה סחור סחור: יח. לאברהם לזבניהו לעיני בני חתמה.

(טז) וישקל אברהם לעפרון, חסר וי"ו לפי שאמר הרבה ואפילו רשי
מעט לא עשה¹² שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין¹³,
שנאמר: עבר לסחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום
ששקליהן גדולים שהן קנטרין צנטינאר"ש בלע"ז.
(יז) ויקם שדה עפרון, תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד
מלך¹⁴, ופשוטו של מקרא: ויקם השדה והמערה אשר בו וכל
העץ לאברהם למקנה וגו'.
(יח) בכל באי שער עירו, בקרב כלם ובמעמד כלם הקנהו לו.
12 ב"מ פו א. ב"ד נח, ז. 13 משקל גדול שקורין צנטייר מאה מנה (רשי
ב"מ שם): 14 ב"ד נח, ח.

רס"ג (טז) וישמע אברהם, וכאשר שמע אברהם מעפרון דבר זה
וישקול.
(יז) אשר במכפלה, הידועה בשם המכפלה. בכל גבולו, ובכל
גבולו.
(יח) בכל באי, וכל באי.
רס"ד (טז) וישמע אברהם. לחכימא ברמיזא. עובר לסוחר. כסף צרוף
ומתקבל בכל מיני סחורה. וכן ביהודיע מציינו כסף עובר (מ"ב יב
ה) טוב בכל מקום. וכן ואצבעותי מור עובר (שה"ש ה ה) טוב
בכל מקום.

ראב"ע

(טז) עובר לסוחר. שלא יקח כי אם כסף נבחר.
(יז) ויקם. נתקיים ועמד השדה למקנה. והנה זה הפסוק דבק עם
הפסוק שהוא למעלה¹⁶, וכן גר ותושב אנכי (ד)¹⁹, והעשרה
שהזכיר הגאון אינם דבקים²⁰.
(יח) וטעם לעיני בני חת. את²¹ אנשי המקום. וטעם בכל באי שער
עירו. כל עובר ושב.

רמב"ן שוה כן, אולי רצה לומר שהיה דמיה קצובים כן במקום ההוא. כי
כן המנהג ברוב הארצות להיות מחיר שדה קצוב לפי מדתו.
ובדברי רבותינו³⁰ עפרון קצב דמים כרצונו כיוקר גדול, ואברהם
בנדבת לבו שמע ועשה כרצונו והגדיל. ועל דרך הפשט ארץ
ארבע מאות שקל כסף שקנה אותה בכך עפרון או אבותיו
הקדמונים.
מאה סלעין. 30 ב"ד נח. ט: נבאל להון איש רע עין (משלי כח, כב) זה עפרון
שהכניס עין רע בממונו של צדיק (פ"י שחמד ליקח אותו).

18 פסוק טז. שאי אפשר להפריד ביניהם. 19 דבק לפסוק שלמעלה ממנו כהמשך
למלה לאמר. 20 אין ראב"ע מציין את המקומות שר' סעדיה גאון ציין אותם
כדבקים. כמו כן אינם בפירושי רס"ג שבירנו. בעל צפנת פענח - אהל יוסף (פירוש
לפירושו של ראב"ע על התורה מאת ה"ר יוסף ב"ר אלעזר הספרדי) כותב: הגאון פירט
בפרשת ואלה המשפטים כי עשרים פסוקים יש שכל שנים מהם סמוכים, ואלה
הם: א) במדבר לה יד-טו. ב) דברים ט-י, ג) ירמיהו יח, יא-יב. ד) ירמיהו י, יח-יט.
ה) יחזקאל מא. כא-כב. ו) הושע יב, יא-יב. ז) הושע ד, יא-יב. ח) דהיי"ב ל יח-יט.
ט) איוב יז. ד-ה. י) תגי ב. ד-ה. ראה אהל יוסף במרגליות טובה. 21 כ"י
פריס אין המלה את.

זקוני (טז) וישמע אברהם אל עפרון, מה שמע, שמע השומא שאמר
עפרון: ארץ ארבע מאות שקל כסף וגו'. וישקל אברהם לעפרון,
חסר וי"ו להשוות גימטריא שלו לדי מאות שקל כסף ששקל לו
אברהם²⁵, כסף עובר לסוחר. כסף צרוף מקובל לכל²⁶, וכן כסף
עובר (מ"ב יב ה), מור עובר (שה"ש ה ה).
(יז) ויקם, על ידי הכסף קם השדה להיותו לאברהם למקנה. שדה
עפרון, השדה היה לאורך כל פני העיר. כאן קראה: ממרא היא
חברון (פסוק יט), ולמעלה, קרית ארבע היא חברון (פסוק ב).
וביעקב הוא אומר: ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית
הארבע היא חברון (להלן לה כז), ולמעלה באברהם: וישב
באלוני ממרא אשר בחברון (יב יח). לומר לך ממרא בנה לו קריה
על פני חברון חוצה לה, וחברון לפני בני חת, וקראה ממרא
בשמו²⁷, ואלוני ממרא לפני²⁸, ומכפילה לבני חת לרוח אחרת,
ולאחר מיתת ממרא גברה בפנים יד הענק ששמו ארבע והחזיק
בכולן ונקרא ארבע על שמו, וכאשר גברה יד ישראל והשמירו
את החתי קראה חברון²⁹.

(טז) וישמע... עבר לסחר, כסף מלא במשקלו כמו שנושאים רד"ק
ונותנים בו הסוחרים כי הם מדקדקים במשקל הכסף.
(יז) ויקם. קם לאברהם למקנה, וכן וקם לו (ויקרא כז יט), כלומר
נתקיים בידו¹⁶. אשר לפני ממרא, השדה והמערה היו לפני העיר
והעיר נקראת ממרא ונקראת חברון שאמר: על פני ממרא היא
חברון (פסוק יט).
(יח) לעיני בני חת, לעיניהם שקל הכסף לעפרון ולעיניהם מכר לו
עפרון ועשה לו ספר מקנה בזה. בכל באי שער עירו, עם כל באי
שער עירו שהיו שם בעת המקנה. וקדמאא לכל באי (פסוק י)
ובתראה בכל באי, וחד פסוק סימן: לכל כלי המשכן בכל עבודתו
(שמות כז יט).
16 וכן בספר השרשים (קום).

יז-יח) ויקם השדה לאברהם למקנה. נתקיים בחותמו של ספר ספורנו
המקנה.

25 וכן בתוס' הרא"ש. 26 רשב"ם. 27 ולכן כותב כאן: ממרא היא חברון
(פסוק יט). 28 וניחא לשון הכתוב: באלוני ממרא אשר בחברון (לעיל יב, יח).
29 וניחא לשון הכתוב: קרית ארבע היא חברון (לעיל פסוק ב). וגם הפסוק הנאמר
ביעקב: ממרא קרית הארבע היא חברון (להלן לה, כז).

יט בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירָו; וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעַרַת
 כ שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה עַל-פְּנֵי מְמָרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאַרְץ כְּנָעַן: וַיִּקָּם הַשְּׂדֵה
 כד א וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזוֹת קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: וְאַבְרָהָם
 ב יָזָן בָּא בְּיָמַיִם נְיָהוּהָ בִּרְךָ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עַבְדּוֹ
 לְאַבְרָהָם לְאַחֲסֹנֵת קַבּוּרָא. מִן בְּנֵי חֵתָא: א. וְאַבְרָהָם סִיב. עַל בְּיָוֵמִין. נִינְי בְּרִיךְ יְת אַבְרָהָם כְּכֹלָא: ב. וַאֲמַר אַבְרָהָם, לְעַבְדֵיהָ

בְּכָל עָלֵי תַרְעָה קַרְתִּיָּה:
 יט. וְקָמַר מִן קֶבֶר אַבְרָהָם
 יְת שְׂדֵה אִתְתִּיָּה. בְּמְעַרַת,
 חֲקַל כְּפִילְתָּא, עַל אֲפֵי
 מְמָרָא הִיא חֲבֵרוֹן,
 בְּאַרְעָא דְכְנָעַן: כ. וַקָּם
 חֲקַלָּא, וּמְעַרְתָּא דְבִיָּה,
 וַאֲמַר אַבְרָהָם, לְעַבְדֵיהָ

רס"ג (יט) אל מערת, במערת. (כ) ויקם השדה, ויתקיים השדה.
 כד (א) ואברהם זקן, וכאשר זקן אברהם ובא בימים.
 (ב) המושל, הממונה על כל. שים נא ירך, כוין ירך נכח בריתי.⁵
 5 הכוונה לברית מילה, וכ"כ הראב"ע בשם יש אומרים.

רשב"ם (יח-כ) לאברהם למקנה. קם לאחר נתינת הכסף כדכתי' ונתן הכסף
 וקם לו³, אבל לאחזת קבר מאת בני חת לא קם והוחזק לאברהם
 עד שקבר שרה אשתו אז ויקם [וגו'] לאחזת קבר מאת בני חת.
 כד (א) בא בימים. והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו. ברך את
 אברהם [בכל]. להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדיו לקחת
 אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא יהו רוצין
 להזדווג לו, שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאווים להזדווג לו
 אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו. והוה שאמר העבד וה' ברך
 את אדוני מאד ויגדל [להלן פסוק לה], ולכך הוצרך לפרש תחילה
 ברך את אברהם בכל. כמו וחס [הוא] אבי כנען [לעיל ט יח].
 (ב) שים נא ירך תחת ירכי. וכן ביוסף כשנשבע ליעקב⁴. כריתות
 ברית ושבועה של בן [לאביו] ועבד לאדוניו כן היתה, שדומה
 ענין [ה] שעבוד וכן כתי' בן יכבד אב ועבד אדוניו (מלאכי א ו).
 אבל תקיעת כף אל כף או כריתות דבר לשנים ולעבור בין בתריו
 מצוייה בשאר בני אדם.

3 כן הובא פסוק זה בערכין לג, א והכוונה לפסוק: ויסף חמשיית כסף ערכך עליו וקם לו,
 ע"י תוס' מגילה ג, א ד"ה וילן. 4 להלן מז, כט.

חזקוני (יט) אל מערת המכפלה, "אל" במקום ב"ת, דוגמה: ונתתה אל
 הארון (שמות כה טז), אל תוך שרפת הפרה (במדבר יט ו), מים
 חיים אל כלי (שם יז).
 (כ) ויקם השדה, לשון קיום³⁰, כמו: יקום עליה (במדבר ל י),
 הקים אותם ביום שמעו (שם טו), לומר³¹ שאחר שנקברה בו
 שרה נתקיים השדה והוחזק לאברהם לאחזת קבר מאת בני חת,
 שלקח חתימת העיר וקיום המקנה מן השדה, שלא יאמרו אין
 עפרון רשאי להרבות אצלנו מקום טומאה³².
 כד (א) ואברהם זקן, ולא יוכל עוד לצאת ולבא לפיכך שלא
 עבדו.
 (ב) זקן ביתו, ואין לחשדו על העריות. תחת ירכי, לפי הפשט אינו
 נראה על המילה³³, דא"כ היה לו להשבע על מצות המילה והרי
 הוא נשבע בשם, כדכתיב: ואשביעך בה' (פסוק ג), אלא כך היה
 המשפט באותן הימים³⁴, שכל אדם שהיה כפוף לאדם אחר נותן
 ידו תחת ירכי לאות שהוא אדוניו, הרי ידי תחת רשותך לעשות
 רצונך, ומשפט זה עודנו היום בארץ הודו.

30 שעמד ונתקיים בידו. 31 רשב"ם. 32 ראה לעיל פסוק ז והע' 21.
 33 כפי פירש"י. 34 עיין ראב"ע.

כד (א) ברך את אברהם בכל, "בכל" עולה בגימטריא "בן", רש"י
 ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה¹⁵.
 (ב) זקן ביתו, לפי שהוא דבוק נקוד זקן. תחת ירכי, לפי¹⁶
 שהנשבע צריך ליטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או
 תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו על ידי צער
 והיתה חביבה עליו [ונטלה]¹⁷.
 [15] בד"ר ליתא. 16 ב"ר נט, ת. 17 ונטלה בד"ר ובכ"י ליתא.

(יט) ואחרי כן קבר אברהם את שרה. ומאז נתקיים השדה לאחזת
 קבר לו ולזרעו. ונוכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל
 על כל הארצות לחיים ולמתים²². ועוד לקיים דבר ה' לאברהם
 להיות לו נחלה.

כד (א) וה' ברך את אברהם בכל. באורך ימים ועושר וכבוד
 ובנים, וזו כל חמדת האדם. ודרש²³ שבתו היתה שמה בכל צריך
 להוסיף ב"ת משרת²⁴.
 (ב) שים נא ירך תחת ירכי. יש אומר²⁵ רמז למילה. ואילו היה כן
 22 שהרי אברהם שילם הרבה כסף בעד קבר בארץ ישראל. 23 ב"ב טז, ב.
 24 בבבב. 25 רש"י.

(יט) ואחרי כן... אל מערת, כמו במערת, וכן: ואל הארון תתן את רד"י
 העדות (שם כה כא) כמו בארון.
 (כ) ויקם... מאת בני חת, כי בהסכמתם וברצונם נתן לו עפרון
 השדה והמערה כי טוב היה בעיני כולם שתהיה לאברהם אחוזה
 ביניהם.

כד (א) ואברהם זקן, פועל עבר או תאר¹⁷. בא בימים, בימים
 שהם השלמת ימי האדם בעולם ורצה להשיא אשה לבנו יצחק
 בחייו. וה' ברך את אברהם בכל, לא חסר דבר ולא היה לו דבר
 צורך בעולם הזה אלא להשיא לבנו יצחק אשה הראויה לו.
 (ב) ויאמר... זקן ביתו, סמוך מן זקן כמו מן כבר כבד"פה וענינו
 שגדל בביתו עד שזקן, או פירושו: זקן מכל בני ביתו. ואמר זה
 לפי שהיה נאמן לו, ועוד שהיה מושל בכל אשר לו ולו היתה
 ראויה המצוה הזאת והשליחות. שים נא ירך תחת ירכי, אמרו¹⁸
 כי מנהג היה באותם הימים לאדם שמצוה אחר שמישים ידו תחת
 ירכו לקיים הדבר, כי כמו שהיד ברשותו תחת ירכו, כן יהיה הוא
 ברשותו לקיים הדבר, והיה מנהג זה חזק ביניהם לקיים כל דבר
 כמו ברית שכורת אדם עם חברו, וכן אמר יעקב אבינו ליוסף בנו
 17 בספר השרשים (זקן) פי' רק תאר. 18 ראב"ע.

(כ) ויקם השדה... מאת בני חת. שהסכים גם הצבור שתהיה לו סמו
 לאחזת קבר²⁰.
 כד (א) ואברהם זקן... וה' ברך את אברהם. ביאר הסיבות
 20 רשב"ם רד"ק חזקוני ורי"א.

ללמדך שכל המברר מקחו של צדיק כאלו מקיים עשרת הדברות. וכן מצינו בדברי הימים כשקנה דוד את הגרן מארונה היבוסים עשר פעמים ארנן⁶⁵. ויש לחתבונן בפרשה הזאת הרומות כי אף אם תגדל מעלת האדם והיה העולם כולו ומלואו שלו, אין לו בו אלא קברו של ארבע אמות⁶⁶, שהרי אברהם כל הארץ נתנה לו במתנה, ומה שקנה שם ראשונה מערת המכפלה היה בקרית ארבע היא חברון. ואף על פי שישראל בכניסתן לארץ לקחו רובה לפי חרב, מצינו שלשה מקומות שהיו מעולים * מכל שאר המקומות, אשר באו לידם על ידי קניית כסף, ואלו הן: חברון, והר גרזים והר עיבל, והר המוריה. חברון הוא שכתוב כאן: לאברהם למקנה⁶⁷, וכתוב: השדה אשר קנה אברהם וגו'⁶⁸. הר גרזים והר עיבל ששם כרתנו ברית וקבלנו עלינו התורה באלה, וכתוב עליו: ויקן את חלקת השדה⁶⁹. הר המוריה, הוא שכתוב: ויקן דוד את הגרן וגו'⁶⁹.

אין לו בו אלא קברו של ארבע אמות

כד (א) ואברהם זקן בא בימים. [70] באר הכתוב כי מצד שהיה זקן פחד על עצמו פן ימות טרם השיאו את יצחק, ולא רצה לשלוח שם העבד בלתי שבועה פן ימות טרם שיחזור מן השליחות, ועל כן השביע את עבדו כי ידע ביצחק שישמע לעצתו ולא יעבור על דברי פיו⁷⁰]. ומה שלא השביע בזה ליצחק לפי שאילו השביעו היה העבד מרמה אותו בטענותיו ותחבולותיו, כי כנען בידו מאזני מרמה⁷¹, ולחזק הענין יותר השביע את העבד. ובמדרש⁷²: מפני ארבעה דברים זקנה קופצת על האדם, מפני היראה, מפני כעס בנים, מפני אשה רעה, מפני מלחמות. מפני היראה, מנין, שנאמר: ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים כי נבעת מפני חרב מלאך ה'⁷³, וכתוב: והמלך דוד זקן בא בימים⁷⁴. מפני כעס בנים שנאמר: ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו⁷⁵. מפני המלחמות, אחרי המלחמות אשר עשה יהושע כתיב: ויהושע זקן בא בימים⁷⁶. מפני אשה רעה, שנאמר: ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו⁷⁷. אבל אברהם אשתו מכבדתו*, שנאמר: ואדוני זקן⁷⁸. וה' ברך את אברהם בכל. על דרך הפשט [79] פירושו בכל דבר, כלומר שהיה שלם בכל: בעושר ונכסים וכבוד^{79*} ואורך ימים, אין חסר לנפשו מכל אשר יתאוה רק שיראה בנים לבניו, ומפני שהתאוה לזאת השביע את עבדו שילך בשליחות זה.

נה, יב. 65 עשר פעמים ארנן, בדברי הימים א, פרק כא: (א) פסוק טו. (ב) פסוק יח. (גיד) פסוק כ ("וארנן" רש חטים). (ד) פסוק כב. (ה) פסוק כג. (ו) פסוק כד. (ז) בדברי הימים ב, ג, א. — ועוד יטנו שתי פעמים "לארנן", דה"א כא, כד. אבל רבינו מנה רק "ארנן", "וארנן". 66 עיין תוספות בבא בתרא טז, ב: אין לך אדם שאין לו ארבע אמות לקבורו. 67 פסוק יח. 68 לחלו לג, יט. 69 שמואל ב, כד. [70] רמב"ן (ריש פסוק א — עמ' קלב). 71 הושע יב, ח. 72 תנחומא חיי שרה, ב. 73 דבהו"א כא, ל. 74 מלכיס"א א, א. 75 שמואל א, ב, כב. 76 יהושע יג, א. 77 מלכיס"א יא, ד. 78 לעיל יח, יב. [79] לשון הרמב"ן (עמ' קלב). 79* ע"פ

(יז). ג' מקומות שהיו מעולים. היינו מצד קדושתן. — וכן מצאתי בת"ש וישלח לג, יט, בהערה סד שמביא מספר חצי מנשה בשם רבינו סעדיה: "כי מקומות המקודשים קנו בכסף אע"פ שכל א"י קנו בחרבם ובקשתם, והם מערת המכפלה, מקום פתח גן עדן, וגורן ארונה היבוסים, מקום המזבח והמקדש, והר הזתים (הגרזים), והר עיבל. ועל זה אמר ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו, ושם קבלו את התורה". — והנה ג' מקומות הללו שרס"ג הזכיר הם בדיוק שמות המקומות שרבינו מוכיח כאן, וגם הלשונות קרובים, וברור שדברי רס"ג הם

המקור לדברי רבינו הנ"ל. ויש להעיר עוד, שבב"ר עט, ז, מונה: "מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף" (ויקן את חלקת השדה) לשלשה מקומות, שאין אומות העולם יכולין להגות את ישראל לומר גזולים הן בידכם". והנה מזה שרבינו לא השתמש בלשון הב"ר שהיה רגיל בו וגם לא בפירוט השלשה מקומות כמו שהם מנויים במדרש שם, תהיה מזה ראייה נוספת שדברי נובעים מדברי רבינו סעדיה גאון. ובהערות ת"ש לא ציין לדברי רבינו הנ"ל.

כד (א) מכבדתו. וקוראנו "אדני" שנאמר ואדני

(3)

לקבר שנה ואין דריסת רגל בשנה עוד לזה
 אמר לאחות קבר:
 (יא) לא אדני. פרוש לא תקח המערה לבר
 אלא גם השנה כבר נתתי פרוש כבר
 גמתי בדעתי לתן, וטעמו לא יהיה השנה
 ראוי לדבר מה אחר שהמערה היא לבית
 הקברות, ועל זה דקדק לומר שמעני פרוש
 שיבין דבריו וטעמו:
 והמערה וגו'. פרוש כבר בשליחות
 הראשונה פשענוהו בני חת ואמרו
 (פסוק ו) איש ממנו את קברו לא יקלה וגו' לה
 נתתיה וטעם שחזר פעם ב' לומר לעיני וגו'
 לומר שלא נשאר שום מחוש מטענת דין בר
 מצרא שחש אליו אברהם בתחלת דבריו
 שאמר (ח) ופגעו לי וגו':
 (ג) וינדבר וגו'. לאמר אף וגו'. פרוש שיעט
 ברבוי דברים:
 נתתי פסוק וגו'. פרוש אם הוא גמר לתן לו
 השנה בתורת מתנה גם הוא גמר לתת
 לו הפסוק בתורת מתנה קח ממני ואז אקבל
 מתנתך ואקברה את וגו':
 יט-כ) ואחרי כן וגו' ויקם וגו'. צריך
 לדעת למה הצרף לומר ואחרי
 כן פי מוכן הוא מסדרם של דברים שאחרי כן
 הוא שקבר. עוד למה הצרף לומר פעם ב'
 ויקם השנה, אכן הכתוב יכוון להודיע פי היתה
 הקנייה ככל משפטי הקנין והוא אמרו ואחרי
 כן פרוש אחר ששקל אברהם לעפרון דמי
 המערה בזה סלק עפרון זכותו מעל הקרקע
 כמו שקתב רמב"ם פ"א מהלכות זכיה ומתנה
 וז"ל שהגוי מצת שלקח הדמים סלק זכותו
 וישאל לא קנה עד שיגיע שטר לידו ונמצאו
 נכסים אלו כנכסי מדבר שקל המחזיק בהם
 זכה ע"כ. הרי שיועיל נתינת הממון שלא
 נשאר לגוי זכות בה, ולזה תועיל לגמר הקנייה
 ביד אברהם באמצעות החזקה שהחזיק בה
 במה שקבר בה את שנה אכל אם היה קובר
 את שנה קדם הגם שהיה נותן אתר כף פסוק
 השנה לא היה זוכה בנתינת הפסוק לבדה
 כנזכר בלא חזקה:

ונשאר לדעת אם חזקה זו שמה חזקה
 בקרקע הגוי, והנה כתב רמב"ם בפ"ב
 מהלכות זכיה ומתנה ז"ל אבל כנכסי הפקר
 או חגר אפלו אכל פרות כמה שנים לא קנה
 לא אילן ולא קרקע עד שייעשה מעשה בגוף
 הארץ וכו' כיצד המוצא פלטרין כנכסי חגר
 או הפקר וסיד בהם או ביר גבוה אמה או
 יותר, קנה וכו', המציע מצעות קנה וכו', הנה
 לוקח עפר ממקום גבוה למקום גמור הרי זה
 מתקן הארץ, ואינוהו שהיה משליף העפר
 בלא הקפדה הרי זה בחזקת שאינו מכוון אלא
 להשוות המקום לדיש ולא קנה ע"כ. וכתב
 המגיד משנה המציע מצעות פרוש לישב
 עליהם והרי נהנה מגוף הקרקע. פרוש אחר
 הציע מצעות שיפה הקרקע בהצעתם כסיד
 וכיור וכו' וזה עקר. ולזה הסכים הרב אבן
 מיגאש ז"ל ע"כ. והנה בשלמא לפרוש ראשון
 של המגיד שכל שנהנה מגוף הקרקע נקראת
 חזקה, במציאות שלפנינו כיון שקבר בגוף
 הארץ את שנה אשתו חשוב נהנה מגוף הארץ
 וקנאה, אלא לסברת הרב אבן מיגאש שאינה
 חזקה זולת אם יעשה תקון בגוף הארץ כסיד
 וכיור אם כן קבורת שנה לא תועיל לענין
 חזקה ובמה קנה אברהם. ואפשר פי בשבונין
 הקבר ובפרט בנין הקברות הקדומים שהיו
 בונין פוכין מן הסתם היו מסידים ומכירים
 ובה תהיה החזקה. ומעשה יתישב טעם שחזר
 הכתוב לומר פעם ב' ויקם השנה לומר פי
 אחר שקבר אברהם וגו' בזה השלמה הקימה
 של השנה לאברהם וזולת זה הגם שבערף
 עפרון נחתמה גזרתו שסלק זכותו אבל עדין
 אינו נקרא של אברהם כפי הדין כנזכר ואחר
 שקבר וגו' ויקם וגו':

כד

(א) ואברהם זקן וגו'. פרוש לצד שראה
 עצמו זקן וגם ראה פי הגדיל ה'
 להטיב עמו בכל טוב חש על העבד המושל
 בכל ורואה נכסים מרבים והאיש אדוני הכל
 זקן יחשב מחשבות להשיא בתו ליצחק פי יתן

גמם
 זה
 רוש
 הגם
 בסוף
 זכס
 זכריו
 ח"א
 וולת
 ענה
 זולם
 ביד
 גות,
 תבו
 חצי
 מדין
 על
 לזה
 זכר,
 הוא
 יכול
 שום
 זלין
 זרות
 שקל
 זלים
 זוחר
 שאר
 גם
 זרים
 גם
 זכר
 קבר,
 אכל
 זקום
 זרגל
 אלא

ד"ויקם כו' לאברהם למקנה" היינו ש- נקנה לאברהם - אלא משום שעל ידו מתורץ קושי בכללות הפרשה כאן ואף שפשוטו של מקרא זה הוא כפירוש השני.

ג. והביאור בזה: בתחלה, כשדבר אברהם עם בני חת, בקש מהם "חתי-י לי אחות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני" וכו' לאח"כ¹⁴ כשבקש "אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בו צוור" בקש "וימן לי את מתנת המכפרה". אשר בקצה שדותי. לאחות קבר" כלומר, כל השקיים הייתה אודות המערה בלבד: אמנם לאחר ש- אמר עפרון לאברהם: "אלא אדני שמעני השדה נתתי לך והמטרה אשר בו לך נתינת" ענה אברהם: "נתינת כסף השדה קח ממני ואקברה את מתי שמתי" שקיבל הצעת עפרון על השדה, ואפילו לא הזכיר את המערה.

וצריך ביאור: זה שעפרון הציע "לא אדני שמעני השדה נתתי לך" יליע גם לפי פשוטו של מקרא, שכונת עפרון הייתה רק להראות "ישותו וטוב לבו, כמנוח דיבורו ככלל" לאוי אדוני לא תקנה אותה בדמים", נתינת לך" אבל באמת רצה להוציא עוד כסף מאברהם (וכפי שמביא רש"י בהפירוש) שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה¹⁵, אבל למה קיבל אברהם הצעה זו מעפרון

14 כג. ד.
15 כג. ח"ט.
16 כג. ה.
17 כג. ג.
18 רש"י שם, יא.
19 כג. טז.
20 ראה רמב"ז כאן (כג. ט): אמר לו דוד מומר או מרמה.

"ויקם שדה עפרון" למה הזכיר פעם ב' "השדה והמערה כו"י, והל"ל "ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העני" וגם דלפי פ"י תקומה הייתה לו איז לו הזכור עם כתוב שלאח"כ לאברהם למקנה - לכך צריך גם הפירוש לפי "פשוטו" שקם ה- שדה והמערה לכל העני לאברהם למקנה.

ולפי פירוש זה, כוננת רש"י היא שהתפסק עצמו מברית ב' פירושים, דבזה שמתחלה אמר שדה עפרון ואח"כ כפל השדה והמערה מוכח, דהרתי קמ"ל, שהיתה תקומה לשדה עפרון ושקם השדה והמערה לאברהם למקנה.

אך עדיין אינו מובן, מדוע מקדים רש"י הפירוש שע"ד הדרש לפשוטו של מקרא?
בפשטות י"ל דסדר הפירושים שב- פרש"י הוא לפי סדרם בפירוש הכתוב (ויקם שדה עפרון - תקומה הייתה לך" והמשך הכתוב, השדה והמערה גו"י פ"י רש"י ד"ויקם. לאברהם למקנה" אבל לכאורה איז זה טעם מספיק להקדים דרש לפני הפירוש ע"פ "פשוטו של מק- רא"ן.

ולכו צ"ל דרש"ל לרש"י, שפירוש "ויקם" מלשון "תקומה" אינו דרש בלבד, וכדמוכח גם מזה שרש"י אינו מקדים "אר"ל" או "רבותינו פירש"י וכו"ב.
וזה שמדגיג בפירוש השני "ופשוטו של מקרא יוקם השדה כו' לאברהם ל- מקנה" הוא ללמדנו, שהיתרון בפירוש "תקומה הייתה לך", שבגללו מקדימו לפירוש השני, הוא ולא מצד הפשט של מקרא זה - שהה"ר "פשוטו של מקרא" זה, הו' פירוש תיבת "ויקם" והו' פשוטו המשך ב' המקראות, הוא כפירוש השני.

13 לדעת, שגם בחי"ע כאן פסק ד' "קם וכו' כו"י".
14 ראה רמב"ז כאן (כג. ט): אמר לו דוד מומר או מרמה.

חיי שרה

כבר קבע רש"י ככל גדולה בנוגע לפי- רדשו, אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאדה המיישבת דברי המקרא, היינו, שרק כשיש קושי בכתוב שאינו מתורץ ע"ד הפשט איז מביא דברי אגדה ליישב הפשט ומאחר שעל פי "פשוטו של מקרא (ולא חייש (רש"י) לפיטוק העצמי" הרי שבפשוטו של מקרא איז זו קושיא (וכפי שמצינו כמה פעמים ב- כמה כתובים שהם בהמשך וליז אף שהם ב' פסוקים) וא"כ למע תוצרך רש"י להביא עוד פי' מבגליל הדרשו, ותיירה מזו, מקדימו כפירוש ראשון ועיקרי ב- פשוטו של מקרא.

ב. יש מבארי¹², דלפי הפירוש ב- פשוטו של מקרא הרי התיבות "שדה עפרון אשר במכפרה אשר לפני ממרא" מייחרות, דהל"ל, ויקם השדה והמערה וגו' לאברהם למקנה גו"י, דאטו עד השתא לא ידענא שהי' שדה עפרון ולכן מפרש שהיתה תקומה לשדה עפרון, שכלל השדה הייתה לו תקומה, ולכך אמר שדה עפרון, כלומר שהשדה שהי' מתייחס לעפרון ושכמכפרה ושעל פני ממרא תקומה הייתה לו שנכנס לרשות אברהם, אבל לא יאידך - לפי המדרש "תקומה הייתה לו" קשה, כיון דכבר אמר

8) בארשת ג. ה. ובכ"מ.
9) וכו' בלבוש שם.
10) כו' הקשה בפ"ת השלם לר"י כאן (פנינת י"ד (ח). כמה פסוקים דבוקים כו' רבו מספיק ע"ש.
11) בניאי שם: ופשוטו של מקרא כו' ואז לוקמדי על שהפסק בניני כתובים לפי שורטו לך כ"כ המדרש הנוכח. ועדיין צ"ע למה המד"ס רש"י הדרש, ככפ"ס.
12) שפ"ת כאן ריפ"ת השלם לר"י שם.

א. ע"ד פ"ו, ויקם שדה עפרון" פירש"י "תקומה הייתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העני לאברהם למקנה וגו'".

ובפשטות כותב כאן רש"י ב' פירו- שים בתירב "ויקם" א) מלשון תקומה, ב) מלשון "מניין", והוא פשוטו של מקרא, "דומיא דוקים הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה שפרש"י יצא מ- כחו של מוכר ועמד בכחו של קונה¹³.

וזה שלא הסתפק רש"י בפירוש ויקם מלשון קנין, כפשוטו של מקרא, כתבו מפרשים, שהוא משום, שאיז הקוונה כתוב אחר הקימה (כמו בכתוב דוקים הבית כו' לצמיתות לקונה) כי לאברהם למקנה אינו דבק עם הפסוק הקודם לו מפני פיסוק העצמים. [ולצביל שאיז פ"י- רש ויקם אלא מלשון תקומה. אבל לפי פשוטו של מקרא דלא חייש לפיסוק העצמים פירש"י כמשמעו מלשון קנין דומיא דויקם השדה והמערה וזהו ש- אמר ופשוטו של מקרא ויקם השדה וה- מערה וכל העני לאברהם למקנה הדבק לאברהם למקנה עם מלת ויקם שבפסוק הקודם לפוקי מבגליל הדרש שלא הדביקים".

ולכאורה ביאר זה דחוק הוא, שהרי

1) פירשנו כג. י.
2) שם י"ה.
3) לשון הוראם כאן.
4) בהר כה. ל.
5) וראה שפ"ת כאן בסופו.
6) ר"אם. וראה גם גי'א ולבית כאן.
7) פירשנו כג. ב.
8) בארשת ג. ה. ובכ"מ.
9) וכו' בלבוש שם.
10) כו' הקשה בפ"ת השלם לר"י כאן (פנינת י"ד (ח). כמה פסוקים דבוקים כו' רבו מספיק ע"ש.
11) בניאי שם: ופשוטו של מקרא כו' ואז לוקמדי על שהפסק בניני כתובים לפי שורטו לך כ"כ המדרש הנוכח. ועדיין צ"ע למה המד"ס רש"י הדרש, ככפ"ס.
12) שפ"ת כאן ריפ"ת השלם לר"י שם.
13) כו' הקשה בפ"ת השלם לר"י כאן (פנינת י"ד (ח). כמה פסוקים דבוקים כו' רבו מספיק ע"ש.

5

לחוכו הכללי בהנהגת אברהם, שלא רצה לקבל המערה במתנה אלא קנאה, וכוז גופא הדגיג שנקניתו חדי, בבסוף חללא, אשלים כל שוריי³⁵ — שונות אברהם בזה ההנהגה כדי לסלק (שם) עפ- רון לגמרי מזו השדה, היינו לא רק שלא יהי לעפרון שום בעלות וזכות (או אח שייכות) ממוני בהשדה (שעי"ז אין שום סדר של צדיק³⁶ קבור קבור נשאנו שלי"י³⁷ אלא עוד זאת, שגם נסתלק(ים) של עפרון מהשדה³⁸, אפילו בתור "נחת" או "מוכר" מקום קבר לקבורת שרה.

ומטעם זה הדגיג, בכסף מלא, היינו שהכסף שנתנו אינו בגדר גבול כסף אלא שנתנו כל שוויו השדה³⁹, כי קנינו כסף יש השתמפות דנתינת נסמלים דעת המקנה (כנ"ל) משא"כ כשמשלים בכסף שוויות הדבר, באופן שלא חסר כלום אצל המוכר, הרי עיקר הקנין הוא מצד (נתינת שוויות הדבר) (הקונה ולא הק- נתן המקנה) (המוכר).

ועפ"י מוכן עוד יומר הדגשת הכתוב אחרי הסיפור ש"וישקול אברהם לעפרון את הכסף ג'י⁴⁰ — ויקם שדה עפרון" דללאורה, לפי פשוטו של מקרא ש-

35 כג. ט ובפרשיי.
36 כ"ב ק"ב, א.
37 אברנאל כאן. וראה נחלת יעקב לפרשיי כאן שבא ללמד אברהם רצה אברהם לקבורה עד שקנה השדה והמערה ככל דיני הקונה כי לפיכך קנאה אברהם בהחלה בכסף ואח"כ נוסף כי ואח"כ כי החזיקה עיי"ש. וראה פרי"א פל"ט וברד"ל שם. שיד עזרת פרשתו עה"פ (י"ז). וראה שו"ת חת"ס יו"ד ט"י שלא — בפירוש דברי הרמב"ם פרשתו כג. א. צפני"ז עזרת כאן פסוק י"ט. ועוד.
38 ראה לקי"ש ח"י ע' 62 ואילך.
39 דברי יעקב (יח"ז מט. כט"ב). ה"ז כדי שלא יערער כי כמיש בפרשיי התורה שם וראה שו"ת פרשתו (כה, ט"ז) ואכ"מ.
40 ראה שיד עזרת שם.

אבל כאשר מלך קונה מיד הדייט, הרי זה באופן דהפקעת רשות לגמרי, ואין לייחסו כאן לשם הפרטי של האי"ש שהיה זה שמכר השדה להמלך.

כסגנון אחר: באשר א קונה מהשני, מכיון שגדלו של קנין קנין הוא מעשה משר- תף דהמוכר (הנותן) והקונה (המקבל) אם במעשה הקנין או במסמכים דעת — הק- נתן המוכר, הרי כשם שבמעשה הקנין ישנו שם המוכר⁴¹, נשאר השם גם על גוף השדה, ששדה זו לקח פלוני מפלוני.

משא"כ בקניית מלך, עיקר גדר קנין הוא לא מצד הנותן והמוכר, אלא מצד המלך (והרי בידי של המלך ליקח הכל מאנשי המדינה בפועל⁴²), ולכן לא נשאר שם בעלות שלפני"ע על השדה⁴³.

והנה שמדויק רש"י, תקומה היתה לו שיצא מלך הדייט ליד מלך, שאין זה רק גדר קנין סתם ממוכר ללוקח, דשדה עפרון נקנה לאברהם, אלא, תקומה הי- תה לו, יציאה ממש הדייט לשם מלך, ובמילא אין כאן שייכות לשם פרטי ואין נפיל"מ בזה בין הדייט ממש לשל — כי כזה שווים הם.

41 ויש לומר, שענין זה הוא בהתאם ה. ויש לומר, שענין זה הוא בהתאם ה. ויש לומר, שענין זה הוא בהתאם ה.
42 אלא שבה חילוק קנינים, אם ה"ז עיקר מצד הקונה (בכחוקה) או מצד המקנה המוכר (כשטר) ל"פ מזה זו חלוי תוסף שם המקנה על המקנה (אבל בכללות בכל קנין ישנה השתמפות שוויון). וראה שו"ת הגמ' והלימודים בקידושין כ"ז, א. ואכ"מ.
43 ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד.
44 ויש להוסיף בזה: מכיון שכל אנשי המדינה וכל אשר להם הם בושות ובעלות המלך, דרכש העיר והמדינה היא בבעלות המלך, הרי נמצא, דבאשר הוא בבעלות הפרטית של א מאנשי המדינה, כש"ז נהינת רשות מהמלך להשתמשות, ובמילא משעבר בחורה לבעלות המלך כמלך לגמרי שם הדייט.

"ויקם שדה עפרון — תקומה היתה לו שיצא מיד הדייט ליד מלך" כדלמנו.

ד. ויזכר זה עיי"ש ביאר דיוק ל רש"י "מיד הדייט ליד מלך", דלכאורה⁴⁶ הרי עפרון נעשה שר⁴⁷ קודם המכירה, כמו שהביא רש"י לפנ"ס⁴⁸, אותו היום מנחה שוטר⁴⁹ על"ה מפי חשיבותו של אבי- המ" והוליל ל רשע וצדיק וכי"כ ולא "הדייט" נ"מלך" (ובמדרש⁵⁰ אכן איתא "דדחת דבר איניש זעיר ואיתעבדיה לבר נש רב"י).

והביאור בזה: החילוק בגדר הקנין כשהדייט קונה מהדייט, גם כשאחזק חשוב מהשני, לקנין של מלך הוא דקנין הדייט מהדייט תוכנו שנינו רשות, והיינו דשם הקנין הוא, יציאה מבעלות א לבעלות שני, ובמילא אין שיש בזה שיש- נו"ם באופני הקנין דכסף שטר וחזקה⁵¹, הרי ככל האופנים שם הקנין הוא יציאה מרשות א לשני.

46 כו הקשה במשכיל לדוד על פרשיי כאן.
47 נעשה שטר ע"י הדייט. אבל לשון רש"י הוא (בכחוקה) כפנים) "שוטר", ולא "שופט" כש"ז רש"י בל"ט (לעיל וירא י"ט, א), וכמדרש כאן (כ"ז פ"ח, ז) ארכוסטטיגוס (פירוש העיר גודל שנוצריבים מ"כ לבי"ר). ולהעיר גם מהשני בהמשך פרשיי, מפני חשיבותו של אברהם שה"ז צריך לו עזרה לגדולה" ומדרש "ולא יחא בר ע"ש ר"ז וכו' מן נ"ש זעיר". אבל במש"ב זמני עזרת מעותיק מפי רש"י, אותו היום מינהו שר שופט עליהם על שנוסטר לו אברהם". ואולי תינת "שוטר" בפרשיי כאן פירוש "שופט", דוחק גדול הוא כפשוטו. ואכ"מ.
48 כג. י"ד.
49 ראה לעיל הערה 27.
50 כ"ב פ"ח, ח. וראה יפ"ת השלם שם.
51 ראה הערה הבאה.
52 אצל ג'הניד שטרופוס שני דרש"י כאן: שופט.

[במפרשי התורה⁵² ביאר הדבר, אבל לכאורה זוהי שאלה גם בפשוטו של מקרא, וה"ל לרש"י להרצה, ולכאורה לא מצנינו ביאר בזה כפרשיי⁵³].

גם צל"ח⁵⁴ (כדיוק המפרשיים⁵⁵) כה- פסוקים כאן, ויקם שדה עפרון אשר כמכפלה ג'י השדה והמערה. לאברהם למקנה ג'י ואחר כו קבר אברהם את שרה אשתו ג'י ויקם השדה והמערה אשר כו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת"י, למה הוצרך לומר ב' פעמים "ויקם"?

[באר החיים האריך בזה⁵⁶, ומבאר, שזו להודיע ד"הנה הקני" כאן ככל משפטי הקנין⁵⁷ ד"לאחר ששקל אברהם לעפרון דמי המערה בזה סלק עפרון וזכותו מעל הקרקע כמי"ם רמב"ם⁵⁸. . . שהגוי מעת שלקח הדמים סילק וזכותו וישראל לא קנה עד שגייע שטר לידו, ונמצא נכסיו אלו נכסיו מדבר⁵⁹, וזמר הקנין ה"י אח"כ, באמצעות החזקה ש- הוחזק בה כמה שקבר בה את שרה⁶⁰ וזוהו ה"ויקם" השני שרק אז אח"כ שקבר את שרה נקנה לאברהם, אבל ביאור זה הוא עיי"ש בתל"כ, כי בפש"מ אין שום רמז לכלל זה, ובפשטות נקנה השדה לאברהם על ידי הכסף גופא, כפשוטו של מקרא].

52 ויכד לתרין כל זה מקדים רש"י עה"פ
21 ראה רמב"ז ש"י, ר"י כבור שור (שם, י"א).
22 חזקוני (שם, י"א) אברנאל כאן. אולי"ה שם (סוף פסוק ט).
23 ראה רש"י. חזקוני (פסוק י"ז, כ). ריב"א.
24 ר"י כבור שור. רבינו חיי פסוק כ. ועוד. וראה גם אברנאל כאן.
25 הל' ז"כ, מתנה פ"א ה"י.
26 פסוק י"ט. וראה בהמשך שור, חזקוני (25) ל האהרתי (וראה גם ר"י כבור שור, חזקוני ורבינו בחיי). וראה בהמשך לקמן הערה 37.

היא באופו ש.מקומה היחה לו, שיצא מיד הדייט ליד מלך".

וביאר הענין:

כשם שתמונת השדה היחה עוד קצתם קבורה שרה, אלא ע"י זה שנכנס לרשות של אברהם, הנה עדין בעבודה רוחנית שכאשר יהודי בא לאיזה מקום או שיש לו שייכות לעין שבועלים שפשוט שמה' מצעדי גבר כוננו ודרוכו יתפייס, קיים שליחותו לעשות ממנו איך, עליו להכיר ולדעת, שע"י עצם המצאה במקום ההוא הרי "מקומה היחה לו", שעוד בטרם גישמו לקיים בו מצוה כ"י, שער נעשה במקום ענין של עקי' והקומה⁵⁵, יציאה מיד הדייט, ע"י עצם הענין שהוא ברשות ישראל'.

ומזה מוכן עוד ענין, שאי אפשר שיהי' שום מונע מעבודתו ומעבד לעשות שיהי' ארץ ישראל', כי מאחר ש"מקומה היחה לו", כי כבר יצא מיד הדייט ליד מלך, ועד למלכו של עולם, ע"י שנכנס לרשות ישראל, שכל ישראל בני מלכים הם⁵⁶, ויתירה מזו, מלכים המצו, והיינו שגם כאשר הדבר שבועלים הוא לא סתם דבר גשמי אלא ענין ודבר שהרי בעולם (כמו עפרון שלא הרי הדייט, שהרי עלה לגדולה, מנהו שטור עלידים) מ"מ לגבי

49) תהלים ל"ג, וראה, היום יום יידי תמו. מיד מחושן, וע"ד.
50) להעיר גם מהמבואר בכ"ט בענינים יתור עלם שבהם יוכלים לקיים מצוה הם בעלים יתור מדברים שבועלים שאר"פ לקיים בהם מצוה, ובהו גופא - עליו בהזמנת הדבר למצוה נפועל (נס קודם הקיום נפועל) - ראה כ"ז מ"א מ"א א, סעי' ואילך. שע"י אורה י"ה ביאר לבוש מלכות פ"ה ואילך, ופיעי ובקיצורים לשם, וראה תריש ע' 148.
4) המשך תעריף פקיע' חייט ע' 357 ואילך.
ההערה, וראה לקוטי חייט ע' 357 ואילך.
51) שבת ס"א.
52) וז"ב כ"י, ריש ע"ב. הקדמת תקריף בתחלתה.

מקבור מתן", שמה מוכן שלא רצו לחת לאברהם "אחיות קרקע לבית הכפרות": ועדי' מצינו אח"כ, כשביקש מעפרון מערת המכפלה, אשר בקצה שדה⁵⁷, אמר אברהם, בכסף מלא יתונה לי גוי לאחיות קבר⁵⁸, אמנם מלא אחי מעפרון הציע לו את כל השדה עם, המערה אשר בו לך נתתי... קבור מת⁵⁹, הסכים אברהם ואמר, "אקבור את מתי שמה⁶⁰" (ושם לא הוציג הענין ד"אחיות קבר⁶¹).

ולאידך, כסיום הענין, אחרי סיפור קבורה שרה בפועל, נאמר שוב: "ויקם השדה והמערה גי' לאחיות קבר⁶²" וע"פ הג"ל י"ל הכיאר כזה:

כוננו אברהם כוח שבקש, "אחיות קבר - אחיות קרקע לבית הקברות", ויחה שמה יעשה את אחיות הקרקע ל- בית הקברות, היינו שקודם כל הוא קנה אחיות קרקע, ורק אחרי שהיא בעלותו של אברהם יעשנה, "בית הקברות", כי ע"י מודגש יותר שאין שמו של עפרון על "בית הקברות" זה.

אבל לאחרי שעפרון הציע לחת לו את כל השדה (לא רק המערה המיוחדת לקבורה) שוב לא ה" צורך להדגיש שקונה "אחיות קבר", כיון שכל השדה (לא רק המערה) הוא בעלותו של אברהם, באופן שפעולתו ומעשיו בהשדה אינו שייך כלל לנתנו ומוכר השדה, וא"כ "אקבור את מתי שמה", כי אין נתנו קבורה שרה בשדה שום שייכות לעפרון, אלא אדם עושה בתוך שלו וא"צ שימכר לו.

וע"פ מוכן גם הטעם שבסיום הענין מוסית הכתוב עוד פעם, "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם (ומדייק) ל-"

57) ראה הערה 37.
58) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקיות בהכתובים ע"פ הרמב"ם שהי' חוק ונימוס לבני חת שלא יתנו אחיות קבר לגוי כ"י.
59) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקיות בהכתובים ע"פ הרמב"ם שהי' חוק ונימוס לבני חת שלא יתנו אחיות קבר לגוי כ"י.
60) ראה הערה 37.
61) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקיות בהכתובים ע"פ הרמב"ם שהי' חוק ונימוס לבני חת שלא יתנו אחיות קבר לגוי כ"י.
62) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקיות בהכתובים ע"פ הרמב"ם שהי' חוק ונימוס לבני חת שלא יתנו אחיות קבר לגוי כ"י.

אחיות קבר", להוציג, דס"ט נתמיימה בקשת אברהם שיותן לו "אחיות קבר", וזהו, "ויקם" (מקומה) השני, כי בזה שהשדה נעשה "אחיות קבר" של אברהם, נתחזקה בעלותו על השדה, ובמילא מוכן שהוספה זו בשייכותו של השדה לאברהם והוסיפה מ"כ במעלת השדה (מקומה היחה לו): אלא שתמונה זו היחה צ"ל רק לאחרי ש"ויקם שדה עפרון - מקומה היחה לו שיצא מיד הדייט ליד מלך", וכבר נפקע שם עפרון לגמרי מן השדה ונ"מ"ם גם ב"ויקם השני", מאת בני חת⁶³, ה"י רק משום שבתחילה ה"י השדה ב- בעלות כללית שלהם⁶⁴.

ז. והנה ידוע דתכונן⁶⁵ וכפרט מקום מערת המכפלה הוא המקום הראשון בא"י שנקנה לעם ישראל בפועל לצמ"י- תות, וכדאימא במדרש⁶⁶, שהוא "אחד משלושה מקומות שאין אומות העולם יכולין להחנות את ישראל לומר גוילים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה⁶⁷ ובי"ת המקדש וקבורתו של יוסף".

וי"ל שמה מוכן, שיש הוראה בעבר- זה הרוחנית של כא"א מישראל ד"מא"ר ד"א ארץ ישראל⁶⁸, (עשה כאן א"י⁶⁹) שכל מקום המצא צריך יהודי לעשות ארץ ישראל - שעשיית ארץ ישראל

63) ראה הערה 47.
64) ראה הערה 47.
65) ראה הערה 47.
66) ראה הערה 47.
67) ראה הערה 47.
68) ראה הערה 47.
69) ראה הערה 47.

חיי שרה ב

חורה לגנרותה" [וכפשותה המתוכים גר] וירא, דאצי"ש (ואברהם ושרה וקנים גר) חול להיות לשרה אררה גר' אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקני"ם, מ"ם נולד לשרה בן ג' היניקה בניג שרה"ם] וזוהי מובן לכאורה, גם בנוגע לעצמארהם, דאצי"ש שמלכתחילה, ואברהם ושרה וקנים באים בימים" (וכדברי שרה, אחרי בלותי גר' ואדוני זקני" שגם אצל אברהם כבר עבר הזמן שיוכל להוליד בני"ם) מ"ם חזר לגנרותו. ולכן הוצרכו הכתוב להודיע, שאחרי שצברו (כמו) ל"ז שנה מלידת יצחק, שוב, "ואברהם זקן בא בימים".

אבל, א' אפשר להקין כן בדרך הפשט, כי מצינו אחרי"כ (בסוף הפרשה"ו) שאברהם נשא אשה אחת והוליד ממנה כמה בני"ם (בני קטורה"א).

ב. עוד תרופו מצינו במדרש"י, בא"ב [בפ' וירא] זקנה שיש בה להחיות ולחל' [בפרשתנו] זקנה שארז בה להחיות" היינו, שבפ' וירא מדובר בהחלת ימי חי' זקנה כשעדיין יש באדם, להחיות" משא"כ, "ואברהם זקן" בפרשתנו פירשו זקנה ש"אין בו להחיות"א.

- 8) ית, יא"ב ופירש"י שם.
- 9) וירא בא' ז' וראה חשי"ש שם.
- 10) ראה גם לקמן ע' 94. — ובלקיש ח"כ ע' 80 ואילך נח' בא"א, שאצל אברהם לא היתה מלכת חילה חשתי כח בנוגע לילד. ע"ש. וא"כ.
- 11) כה"א, ואלך.
- 12) וראה לקמן שם ואילך, שזה היה גם כן, ששבו חזר לגנרותו כו'. אבל לכאורה אין זה פשוט ממש. — וראה לקיש ח"כ הגי'. וא"כ.
- 13) ולפירוש זה, תוכו הנקנה כמא' אנו כשיביתו לענין הלידה (ראה נור הקדוש (תשל"ם) לב"ר וירא שם).

א. "ואברהם זקן בא בימים", וכתב חכ"י יקר, "הרבה מפרשים תמחו וחלא כבר נאמר [לעיל בפ' וירא] ואברהם ושרה זקנים באים בימים והי' כמו ל"ז שנים בי"ן שני זמנים אל"ם — ומהו שנאמר כאן, "ואברהם זקן בא בימים", שרק עתה נודקו כו"י?

והנה תמ"ז ז' היא (גם) לפי פשוטו של מקרא, וצ"ע למה לא מצינו יישוב עלי' בפירוש רש"י על הגוהה [וכמשנ"ת כמ"ם, שבפירושו על הגוהה מיישב רש"י כל דבר הקשה בפשוטו של מקרא, ובמקום שלא מצא רש"י פירוש (מספיק) ליישב המקראות ע"פ פשוטם, כ' רש"י, איני יודע" וכ"כ].

והנה במדרש"י איתא, כבר כתוב ואבר' הם ושרה זקנים, מה ת"ל ואברהם זקן, אלא שהחזירו הקב"ה לימי נעורותיו צריך לכתוב פעם שני' ואברהם זקן". ולכאורה אפשר לומר שתורוין זה יש לו מקום גם לפי פשוטו של מקרא, וכמפורש ב"פירש"י ז' בנוגע לשרה שהקב"ה ברכה, ש"דע" וכ"כ].

- 1) פרשתנו כ"ד, א.
- 2) ית, יא.
- 3) כיה בבלי יקר. ולכאורה צ"ע, שהרי היה בערך ח"א שנה, כי, "ואברהם ושרה זקני" ג' היה שנה לפני לידתו, ואברהם זקן ג' דפישתנו הי' צת קודם נישוא יצחק ורקב"ה, ג' יצחק בן ארבעים שנה בכתמו את רבקה" (תולדות כה"א, — וראה אבינאל (השאלה הא') ועד פלשתו.
- 4) ראה לדוגמא פרש"י תולדות כה"א, ה' ונוד (נסמנו בלקיש"י ח"ה ע' 1 בהערה).
- 5) כ"ר וירא שם (פמ"ת טז).
- 6) ועצ"מ בבלי יקר שם, ש"כ שפירוש זה, אין לו סמך מן המקרא.
- 7) לך לך ית, טז.

רמב"ם⁵⁸ להלכה דקדושת המקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה לעולם, לא זוהי השכינה מתור החילול. איז השכינה זוהי מכותל מערב"ם⁵⁹. וכן מערת המכפלה מקום קבורת האבות שעל ידה עוברת התפלה דכל ישראל⁶⁰, ומעין זה לגבי מקום קבורתו של יוסף⁶¹.

ועפ"ז י"ל, דמג' מקומות אלו גופא, הרי מקום מערת המכפלה מיוחד בזה, שנוסף ע"ז שנקנה לאברהם לפני כניחו הארץ, הרי זה המקום הראשון בארץ ישראל שנקנה לאברהם שנקנה עבור קבורת שרה, אמר של יצחק בלי כל שייכות לישמעאל, דשייכותה של שרה היא רק לעם ישראל⁶², ומאז הרי שם מקום קבורת אבות דכנ"י אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ואלה.

- ועל ידי הכרון ומערת המכפלה ניתן חוקף וחזקו, חוקף דמלך, שארץ ישראל תשאר לכנ"י גם ברגעים האחרונים דגלות, וברקוב ממש נזכה ליאת משיח צדקנו, שאז תהי' כל ארץ ישראל כ- שלימותה, ירחיב היא את גבולך, גם ארץ קניז קניזי וקדמוני⁶³, שניתנו בכרית בי"ן הכתרים לאברהם אבינו, באופן ד- "לורע"א⁶⁴ נחמי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הגהר הגדול נהר פרת את הקניז ואת הקניזי ואת הקדמוני", ביחד עם ארץ י' האומות, במהרה כימינו ממש.
- (משוחזר כ"ף מ"ד ופ"ט ח"ד תשנ"ח)
- 58) ה"ל ביהוב"א פפ"ו.
 - 59) שמ"ד פ"ב, ב.
 - 60) ראה לקיש ח"כ ע' 98. ושיג.
 - 61) ראה נור הקדוש שם.
 - 62) ראה לקיש ח"כ ע' 147 ואילך.
 - 63) ראה פ' ראה ית, כ. ספרי שם. שופטים י"ט, ת. רש"י שם.
 - 64) לך לך ית, טז.

איש ישראל ה"ז הדייט, שאינו תופס מקום לגבי איש ישראל, ולגבי כחו ועבודתו לעשות כאן א"י.

ואפ"ו עשייתו הוא כמו "מלך", אמר מלכא עקר טורא⁵³, שגם כשנראה כאן טורא, יצ' הרע שנדמה כה"ה⁵⁴, הרי הוא עקרו ממקומו ומכניסו לרשות הקדו-שא⁵⁵.

ואח"כ הוא הולך לקיים מצותו להמשיך קדושה בעניי העולם לעשות א"י בפועל.

ת. ומכל זה הוראה ברורה גם בנוגע לארץ ישראל כפשוטה, שהרי היתרון דמקום השדה ומערת המכפלה שכתובו זה ברך שהיא אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל (כנ"ל):

אף שגם בנוגע לכל ארץ ישראל אין מקום לטענת גזילה, כמו שהאר"י רש"י בריש פירושו על התורה, "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", מ"ם ה"ז חננה לאומות העולם ששטורעני' לישאל, "לסטים אתם", אבל⁵⁶ ב'ג' מקומות אלו אין שם אפילו קס"ד לטענה שייצטרפו לענות להם, מאחר שצ"ג מקומות אלו כאן לידם ע"י תשלולם כסף.

- וטעם הדבר מובן ע"פ מ"ש במפר-ש"ם⁵⁷ שהחזקו ב'ג' מקומות אלו הוא כזה שמקומות אלו מיוחדים בקדושתם תמיד, גם בזמן הגלות: מקום המקדש, דתמיד בקדושתו עומד כמו שאר"ל ופסק ה-
 - 53) ראה ב"ב ג' ב.
 - 54) סוכה ג' א.
 - 55) ראה לקיש ח"כ ע' 349 בשורה"ג.
 - 56) ראה פ"ת השלם לב"ר שם.
 - 57) נור הקדוש לב"ר שם.

ממשיך געווען קדושה אין גמיות) וואס אין געווען א חלק פון גופו של אברהם אבינו אדער פון גופו של בנו וואס ברא כראע דאבה¹¹, אדער פון מקנת כספו על"פ¹². דורך שרה'ן (די ערשטע פון די אמהות) אבער, האט זיך אויפגעטאן ומשכת ומקדושה אין א טייל פון דער וועלט, איך אויסער איר: צוליב שרה'ן האט אברהם אבינו אפגעקויפט די מערת המפלה פריער האט די מערה געהערט צו עפראי'ען, און שרה (לאורי הסתלקותה, וואס דאן איך אשתוכח יתיר, כ"ל) האט גע' פועל'ט אז, 'וקטן שדה עפרון', מתוך מה היתה לך¹³, אז זי איך ארויס פון רשות פון א גוי און געווארן 'אויך' שטראל¹⁴.

ואעפ'י אז איך אברהם אין גמיותה געווארן 'קום התהלך בארץ לארה ולדובה, כי לך אחותי¹⁵', איך עס גיט געווען קיין ניבש בפועל, ס'איך געווען א נתינת כח לגבו¹⁶. דאך דורך שרה'ן האט זיך אויפגעטאן דער ניבש בפועל פון א חלק פון אויך ישראל. (נאר בפועל וואס זיך עס אייפגעטאן דורך אברהם'ן, ע"ז מה שנת'ל בענין, שמע בקולה¹⁷ אז שרה האט געפועל'ט אויך אברהם'ן).

11. אזוי איך איך בנוגע דעם צווייטן טיפוס פון דער סדרה — נישוא יצחק, איך דאס אויך פארברנד מיט שרה'ן, וכ"ל אז זי האט עס
144. בנות אים ריב: אמרו תמים ברא כו', וראה תולדי מקמי נשואי ג. א.
145. ראה גם לעיל ע' 317 הערה 42.
146. בראשית כג. י. פירשי' במקומו. כ"ר פ"ח ח.
147. בראשית יג. יז.
148. ראה לעיל ע' 328 הערה 9796.

דערמיט איך ער מביא הביאורי הוזהר שם, וואס מיר געפינען גדולי המצילים וואס האבן ניט געהאט קיין רה"ק און קטנים מהם וואס האבן יא געהאט רה"ק, ווייל רוח הקודש איך מליך איך שייכות פון דעם צדיק צו בחינת עלמא דאמליא, דערפאר קען זיך אז נאר היריע נשמות און די נשמות וועלכע זיינען שייכות נאר צו בחינת עלמא דאמליא זאלן זיין גיט קיין בעל רוח הקודש, ווייל זיי זיינען גיט בבחינת הגילוי.

1. עפ"י וועט מען פארשטיין ווי די דריי טיפוסים הנ"ל, זיינען גע קומען דורך די השפעה פון שרה'ן דאך און זיי זיינען זיי שרה:

- מען האט גערעדט¹⁸ אין דעם ענין פון 'מעשה אבות סילמן לבינים' אז די אבות (אמהות) האבן געמאכט א חכה צו מתן תורה, דער אויפטו פון מתן תורה איך ביטול הגויות פון 'העליונים לא ירדו לתחתונים ותחתון גיט לא יעלו לעליונים', חיבור רוח גיט וגמיותה, די חכה צו דעם, האט זיך אנגעהויבן פון די מעשה המצות של האבות, כאטש אז זיינען מצות האבן גיט אזוי אויפגעטאן אין גש- מיות העולם ווי די מצות שלאורי מ"ת, ווארום ס'איך געווען קודם ביטול הגויות.
- און דעם איך פארען א חילוק פון די אבות צו די אמהות: די המ' שבת הקדושה אז זי זאל בלייבן אויך דערנאך אין די זכרונות גשמיות וואס די אבות האבן אויפגעטאן, איך גע- ווען אין די גמיות וואס האט א שייכות צו זיי, אזוי ווי מצות מליה (די מצות פון די אבות וועלכע האט
143. שחת ש"ס ורא לעיל ע' 3167.

על געזאגט: "לו ישמעאל יחי לפי- גר", ווייל ווי אברהם האט געקוקט אויך ישמעאל'ן, מצד זיין מדינה, איך איך ישמעאל יחי, גפון¹⁹. און אפילו נאך דעם וואס דער אויבער- שטער האט אים געזאגט²⁰, 'תקמת' און בירתי אותי' (מיט יצחק) דאך איך בשעת אז שרה האט געזאגט מג'ש גר כי לא יירש בן אמתה ואתה עם בני עמי²¹, איך אויך דער מדר מדר בעיני אברהם על אודות בני²². ווי ער האט געקוקט אויך ישמעאל'ן, האט אויך ישמעאל געזאגט בלייבן אין אברהם'ס הייט, און נאך מען: עס האט געגעבן א נתינת מקום אז יש- מעאל זאל זיך אפילו א יורש מיט יצחק'ן.

דאך איך איך וואס איך מברא בביאור²³, דעם טעם פון דעם וואס שרה איך געווען גרעסער פון אברהם'ן בבחינת²⁴. — אעפ"י אז אברהם איך געווען העכער פון שרה'ן (ווארום דאס וואס בגשמיים איך אברהם געווען דער משפיע (איש) און שרה דער מקבל (אשה) איך דאך ווייל ברחמייה ה- ענינים איך אזוי²⁵) — ווייל וויא ה- נותנת: מצד דעם וואס אברהם איך געשטאנען אין א מדינה אפגערטראגן פון חילט, איך ער בבחינת — ספל לשרה און מען זאגט אים, 'שמע ב- קולה' — בקול רה"ק שבה²⁶.

34. בראשית כה. ה. וראה רבתינו בע ד"ת כאן, בכל יקר שם: העכר נחלה מכל בניו, כי כך רצונה שרה
35. ראה כ"ר פס"א. 1. פי חטור הארור ער"ש.
36. ראה כ"ר קנט, א.
37. בראשית שם נ. — והיחזק מדרבם בונגע לישמעאל, כולכום בסתי, אא א: "באז בני שמואל... נתן אברהם מת נות". (לדער פני הדיקן וואר"ח כאן).
38. סנה' שם, פירשי' במקומו.
39. לשון המשנה סוף פס' עירובין.
40. יג. ב.
41. מדרש אבה בראשית כא. יב. פי רש"י שם.
42. ראה דרמ"ג ג. ב. ד"ה ואתה ותובקים תרפי' (קוב' צ' סעי' ב).

27. בראשית י' ית.
28. ראה ד"ה ר' בנאה (תרמס בוח"ת פי חיי שרה ובמאמר הוצ' למסותות כ"על כ"ב) קוב' לטופ: "שאלילי וי' ידע שיצא לך, וראה לא ה' וי' וזה כלל ליה דקומו, אלא וי' סבור שרה'ן לא הוא גונו וחשוב, רק לא ביצחק". (ולדער בחו"א ית, א).
29. ראה פירשי' שם: קרי ביראתן.
30. שם שם.
31. שם כא, יא.
32. ראה ד"ה ר' בנאה הנ"ל, בארכות.
33. כ"ר בת' נת' א.